

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Нікітенко В.О. Освіта, культура і туризм як чинники креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020, 334 с.

Монографія, підготована В.О. Нікітенко, присвячена темі, яка є надзвичайно актуальною як для філософської науки, так і окремих її підрозділів – онтології, аксіології, антропології. У монографії розглядаються теоретико-методологічні та концептуальні засади освіти, культури і туризму як чинників розвитку креативної особистості в умовах інформаційно-інноваційного суспільства з урахуванням надскладних викликів сучасності. Особлива увага приділяється всебічному окресленню проблем освіти та культури що розвиваються в умовах інформаційно-інноваційного суспільства, та сприяють розвитку креативної особистості. В монографії аналізується туризм як чинник розвитку креативної особистості в умовах інформаційно-комунікаційного суспільства. Монографія демонструє напрями вдосконалення взаємодії освіти, культури і туризму як чинник розвитку креативної особистості в умовах інформаційно-інноваційного та комунікаційного суспільства в сучасній Україні і світі. Результати дослідження спонукають до більш глибокого та адекватного аналізу проблем освіти, культури та туризму. Монографія спирається на міжнародний та вітчизняний досвід при аналізі освіти, культури, туризму та різних етимологій, концепцій, парадигм, дисциплін, що дозволяють поглибити розуміння специфіки їх взаємодії та впливу на особистість. Отже, рецензована монографія В.О. Нікітенко за змістом має узгоджену та логічну структуру, викладення матеріалу монографії згруповано з передмови, 5 розділів, що включають по 3 підпараграфи, списку рекомендованої літератури. Текстова частина викладена в доступній і водночас інформативній формі, що робить монографію корисною не тільки для студентів, але й фахівців низки гуманітарних дисциплін і тих, хто цікавиться освітою, культурою, туризмом. Загалом, доволі складний матеріал монографії розглянуто на цілком доступному та адекватному рівні.

Монографія Нікітенко В. О. – це серйозне дослідження проблем взаємодії освіти, культури і туризму та їх впливу на розвиток креативного потенціалу особистості, впливу інноваційно-інформаційного суспільства на структурні зрушення інноваційного розвитку у світовому масштабі. Авторці вдалося поєднати дослідження нових процесів у світовому масштабі, так і на рівні України. В монографії зазначено, що інноваційні «зрушення» та розширення інновацій змінюють структуру економіки у різних країнах, стирають кордони між галузями, перетворюючи їх на практично нові галузі – робототехніки, штучного інтелекту, машинного навчання, 3D- друку та виробництва, нанотехнологій. Детальний філософський аналіз узагальнення сучасних тенденцій структурних змін у масштабі технологічних інноваційних напрямків засвідчив, що сьогодні слід розвивати творчість, креативність, інноваційність. Авторка доводить, що на новому етапі інноваційного розвитку зближуються такі чинники, як технологічні, цифрові, інформаційні, людські, що допомагають читачеві оцінити всю складність і суперечливість процесів, які відбуваються. Креативність, творчість, інноваційність - це важливий напрямок всієї роботи, свого роду «увертюра» до розуміння глибини процесів оновлення суспільних структур, що розглядається як відображення чітких проявів сучасних інноваційних змін. На багатому конкретному матеріалі авторка дає уявлення про розмаїття можливостей людини на шляху інноваційного розвитку.

Слід звернути увагу на зміст та структуру монографії.

Змістовним є розділ 1 «Теоретико-методологічні виміри освіти, культури і туризму як чинники креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства» (с. 45-107), що досліджує методологію аналізу освіти, культури і туризму як чинників креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства (с. 45-67), аналіз понятійно-категоріального апарату освіти, культури і туризму як чинників креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства (с. 67-84); наукові виміри становлення і розвитку концепцій освіти, культури і туризму як чинників креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства (с. 86-107). Як справедливо вказано авторкою, модернізація економіки неможлива без проектування і впровадження методів і технологій інноваційно-інформаційного розвитку, процеси модернізації вітчизняних виробництв здійснюють вирішальний вплив не тільки інноваційну діяльність у регіонах, але й змінюють соціальний і демографічний розвиток. Слід розвивати інформаційні техно-

логії, які є одним з найпотужніших чинників зростання та поширення економічної активності у глобальній економіці, сприяти зростанню інформаційно-інвестиційної складової як чинника зростання технологічного прогресу країни задля чого слід розвивати робототехніку, штучний інтелект, біотехнології та нано-технології, що будуть сприяти прориву технологій та технологічному розмаїттю світу (с. 98). Умовах інноваційно-інформаційного суспільства освіта, культура мають культивувати таку освіту, яка б структурувала розпорошений світ, а для цього слід, щоб освіта культивувала системне, структуроване, інтегральне, креативне, кроскультурне мислення. Освіта має культивувати інформаційну культуру і культивувати концепції сталості, осмислювати туризм як активну культуростворюючу силу. Виникає необхідність невідкладності винайдення методології, яка може забезпечити сталий розвиток, тому необхідно провести міждисциплінарні дослідження в усіх галузях. Туризм використовується авторкою в якості багатоманітності можливостей культурного вибору індивіда та пізнання соціальних процесів у процесі освоєння іншомовного буття і менталітету, культури і природи, економіки і політики, у процесі яких відбувається адаптація людини до іншомовного середовища (с. 98-99).

Серйозне дослідження демонструє розділ 2 «Концептуальні виміри освіти, культури і туризму та їх вплив на креативний розвиток особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства» (с. 108-166), у якому показано напрями формування «креативного класу» як головного концепту освіти, культури і туризму в умовах інноваційно-інформаційного суспільства (с. 108-122); розкрито нові форми взаємодії людини, культури, освіти, машини в умовах інформаційного суспільства (с. 122-139); розроблено модель креативної освіти як чинник інноваційно-інтелектуального розвитку смарт-суспільства і смарт-людини у контексті соціально-філософського виміру (с. 139-158). Авторкою показано напрями формування «креативного класу» як головного концепту освіти, культури і туризму в умовах інноваційно-інформаційного суспільства, для чого доведено, що концепція взаємодії освіти, культури і туризму як головних концептів креативного розвитку особистості концентрує увагу на дискурсивному осмисленні взаємозв'язку «творча особистість-освіта», «освіта як чинник становлення креативної особистості та розвитку в інноваційно-інформаційному суспільстві», «які кроки необхідно здійснити, щоб досягти потрібних змін», які є центральним в цілому у соціальній філософії та педагогіці, культурології тощо (с. 160). Гносеологічний характер постановки цієї проблеми та праксеологічне її вирішення на користь креативної людини та освіти свідчить про те, що суспільство повинно запровадити зміни, які потребують тривалого і дієвого процесу реалізації. Розкрито нові форми взаємодії людини, культури, освіти, машини в умовах інформаційного суспільства, для чого доведено, що нові форми взаємодії людини, культури та освіти в умовах інноваційно-інформаційного суспільства засвідчують, що слід змінити спосіб організації освіти, залучивши до роботи цифрові технології, які розроблялися протягом останніх 20-30 років, та зробити надійні вкладення в освіту як розвиток його капіталу. Технології штучного інтелекту (ШІ) у значній мірі покращать наше життя, які відкриють нам абсолютно нові можливості, так як докорінно зміниться, але водночас виникнуть й нові проблеми та непередбачувані наслідки, які можуть суттєво вплинути на життя людей (с. 1261). Розроблено модель креативної освіти як чинник інноваційно-інтелектуального розвитку смарт-суспільства і смарт-людини у контексті соціально-філософського виміру. Креативна інноваційна смарт-освіта нині набуває основних значень в контексті того, що вона: 1) складова частина соціалізації особистості, в процесі освіти людина набуває знання, навички, цінності, норми; 2) система інформації, яка включається в освітні програми різних шкіл і навчальних закладів і здійснюється в процесі навчання; 3) інституціонально організована діяльність, яка забезпечується системою освітянських закладів; 4) характеристика (чи якість) інтелектуального розвитку населення; 5) рівень освіти різних соціальних груп, що визначають економічний і культурний потенціал суспільства (с. 161).

Великий інтерес представляє розділ 3 монографії «Аксіологічні виміри туризму як чинник креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства» (с. 167-205), у якому розглянуто філософські виміри туризму як чинника креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства у контексті виявлення методологічних засад (с. 167-176); здійснено аналіз концепції удосконалення комунікаційних трендів у розвитку туризму в умовах цифрової трансформації суспільства (с. 177-191); обґрунтовано пріоритетні напрямки розвитку туризму та їх вплив на креативний розвиток особистості в інноваційно-інформаційному суспільстві (с. 192-201). Тому проведено серйозне дослідження, у якому розглянуто філософські виміри туризму

як чинника креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства у контексті виявлення методологічних засад. Філософські засади туризму як чинника креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства виявляють туризм як пріоритет якісних змін в життєдіяльності сучасної людини обумовлюється якісними змінами, які походять в суспільстві останнім часом. Це свідчить про те, що умови глобалізації, інформаційного суспільства вплинули на розвиток туризму і посилення потенціалу туристичної активності та мобільності сучасної людини. З'ясовано умови впливу туризму на самореалізацію особистості та впровадження її креативних початків в туристичній життєдіяльності та виявлена суттєвість креативної складової як основи смарт-технології та конкурентоспроможності туристичної економіки, її туристичних послуг і сервісів (с. 167-176).

В монографії здійснено аналіз концепції удосконалення комунікаційних трендів у розвитку туризму в умовах цифрової трансформації суспільства. З'ясовано умови впливу туризму на самореалізацію особистості та впровадження креативних початків в туристичній життєдіяльності. Самореалізація людини в туристичній діяльності відбувається завдяки об'єктивності, індивідуальності, духовності, активності, яке відбувається завдяки самоідентифікації, самовизначення, самоздійснення своїх вищих цінностей як мета-потреб буття. В інноваційно-інформаційному суспільстві інноваційна інфраструктура стає невід'ємною частиною самого виробництва туристичних послуг і розвивається разом із виробництвом інновацій, складаючи органічну єдність туризму як єдиного цілого (с. 177-191). Обґрунтовано пріоритетні напрямки розвитку туризму та їх вплив на креативний розвиток особистості в інноваційно-інформаційному суспільстві. Результати аналізу дозволяють зробити висновок, що туризм як один з найважливіших чинників формування інформаційного суспільства в Україні відіграє важливе соціально-економічне значення, оскільки є джерелом надходжень до бюджету, створює нові робочі місця, розвиває всі галузі, пов'язані із виробництвом туристичних послуг, туризм сприяє зростанню добробуту, відіграє важливу роль у розвитку мирних і дружніх відносин між народами, розширенні міжнаціональних контактів та надає можливості для розвитку міжкультурної комунікації (с. 192-201).

Надзвичайно великий інтерес представляє розділ 4 монографії «Інформаціологічні виміри алгоритмічної культури та її вплив на креативний розвиток особистості в умовах інформаційно-інноваційного суспільства» (с. 214-249), у якому виявлено розвиток алгоритмічного мислення і культури як тенденції цифровізації інноваційно-інформаційного суспільства (с. 214-227); з'ясовано конкурентні переваги творчого та інноваційного потенціалу особистості як основи формування цифрового суспільства (с. 228-239); проаналізовано віртуальний світ соціальних мереж як «університет масових знань» та їх вплив на людину в умовах Інтернету (с. 240-246). У дослідженні виявлено розвиток алгоритмічного мислення і культури як тенденції цифровізації інноваційно-інформаційного суспільства, що трансформувало спосіб створення цінностей і повністю змінила світ, уявлення людей про самих себе, їх ставлення один до одного і взаємодії зі світом природи. Для успіхів Четвертої промислової революції дуже важливо, щоб лідери всіх галузей культивували відповідальне ставлення до технологій і враховували інтереси людей, на яких будуть впливати їх рішення. Формування ціннісного підходу, який повинні культивувати організації, є одним зі шляхів зміцнення довіри між громадськістю, урядом і бізнесом і вимагає врахування багатьох зацікавлених сторін на основі культури менеджменту організації (с. 214-227). В монографії справедливо з'ясовано, конкурентні переваги творчого та інноваційного потенціалу особистості як основи формування цифрового суспільства; здійснено аналіз становлення та розвитку творчого та інноваційного потенціалу людини як чинника формування інформаційного та цифрового суспільства; подано визначення творчого та інноваційного потенціалу людини як чинника формування інформаційного та цифрового суспільства; доведено, що творча складова є домінуючим рішенням проблем інноваційної та цифрової діяльності, включаючи економічну; умови, що сприяють зростанню творчого та інноваційного потенціалу людини; виявлено, що він представляє "творчий та інноваційний потенціал людини" як новий вимір інформаційного та цифрового суспільства. Проаналізовано віртуальний світ соціальних мереж як «університет масових знань» та їх вплив на людину в умовах Інтернету (с. 228-239). Проаналізовано умови формування «віртуального світу соціальних мереж», «кліпової культури» віртуальної людини у віртуальному світі. Проблема аналізу викликана тим, що особистість сьогодні формується у штучно створеному віртуальному світі, що спотворює особистість і формує її розірваний і нецілісний образ. Даний тип суспільства як віртуально-онлайнного вимагав аналізу нового понятійно-категорійного апарату. О. Тоффлер як один з найбільших теоретиків інформаційного

суспільства достатньо чітко визначив атрибути нової народжуваної культури – її образний, демасифікований, віртуальний характер. У результаті проведеного аналізу здійснено системний аналіз мало-дослідженої проблеми, яка відкриває багато можливостей для розуміння проблем віртуальної культури в умовах цифровізації, вироблення вміння протидіяти різного роду фейковим повідомленнями і новинам, щоб опанувати принцип компетентності в сфері інформаційних мас-медіа, а також вміння системно і стратегічно мислити, щоб максимально захистити себе в умовах інноваційно-інформаційного суспільства (с. 240-246).

Не менш змістовним та важливим є розділ 5 «Праксеологічні виміри сталого розвитку сучасного українського суспільства та креативний вектор його інноваційно-інформаційного розвитку» (с. 260-299), у якому з'ясовано предметну спрямованість інформатизації і цифровізації управління як головного вектору сталого розвитку сучасного українського суспільства (с. 260-277); виявлено механізми удосконалення концепції сталого розвитку та її вплив на інноваційно-інформаційний розвиток сучасного українського суспільства (с. 277-287); обґрунтовано шляхи оптимізації сталого розвитку сучасного українського суспільства як головного вектору інноваційно-інформаційного суспільства (с. 288-299). У результаті проведеного аналізу з'ясовано предметну спрямованість інформатизації і цифровізації систем управління як головного вектора сталого розвитку сучасного українського суспільства та доведено, що в умовах інформаційного суспільства все більшої ролі набуває проблема інформатизації систем управління та їх значення для сталого розвитку суспільства, використання в управлінні персоналом, прийнятті управлінських рішень та у технологічних процесах і виробництві (с. 260-277).

Проаналізовано зростання місця і ролі інформації в управлінській діяльності та управлінському процесі та застосування ІКТ в організаціях та умови подолання кризи управлінського контролю. Досліджено ІКТ як головний потенціал організації, чинник ефективності забезпечення інформацією, інформаційним сервісом та здійснено аналіз інформації як головної самостійної цінності організації, з'ясовано сутність і значення організацій нового покоління як мережевих платформ; виникненню нових проблем, пов'язаних з соціально-психологічними чинниками. В результаті аналізу була створена мисленева модель розвитку інформатизації як ймовірного розвитку організацій нового покоління, що була сформована на основі компетентних технічних та інших суджень; виявленні тенденцій розвитку інформатизації та її впливу на прийняття управлінських рішень в організаціях сучасного українського суспільства (с. 260-277); У результаті проведеного аналізу глибоко і послідовно виявлено механізми удосконалення концепції сталого розвитку та її вплив на інноваційно-інформаційний розвиток сучасного українського суспільства. З'ясовано суть екологічного відбитку людства в моделі «World3» та екологічних можливостей. Сформовано концепцію екологічних можливостей планети для забезпечення сталого розвитку (с. 277-287). Обґрунтовано шляхи оптимізації сталого розвитку сучасного українського суспільства як головного вектору інноваційно-інформаційного суспільства та доведено, що слід розвивати інформаційні технології, які є одним з найпотужніших чинників зростання та поширення економічної активності у глобальній економіці; сприяти зростанню інформаційно-інвестиційної складової як чинник зростання технологічного прогресу країни задля чого слід розвивати робототехніку, штучний інтелект, біотехнології та нано-технології, що будуть сприяти прориву технологій та технологічному розмаїттю світу (с. 288-299).

Цей розділ є позитивним і важливим для інноваційного розвитку сучасного українського суспільства, інноваційного партнерства, узагальнення світової практики управління інвестиціями та взаємодією економічних зв'язків зі світовою спільнотою, що надає цьому дослідженню особливий інтерес. Авторка узагальнює, що «Світ стоїть на порозі нової технологічної революції, яка може зняти накопичені протиріччя, в тому числі між індустріальним зростанням і збереженням природного середовища» (с. 258).

Монографія насичена економіко-технологічною інформацією, що розширює картину зростаючої ролі нових чинників, у тому числі змін у галузі технології. Крім того, цей розділ явно перевантажений деталізацією, подробицями, проте цей розділ насичений інформацією, яка розширює картину зростаючої ролі інституційних і технологічних чинників при зростаючій увазі до чинників інституціональних.

Теоретико-методологічна частина монографії виконана на високому рівні й свідчить про фахову компетентність та добру продуманість концептуальної парадигми авторки (с. 45-107).

У тексті присутні лише незначні термінологічні огріхи, описки, які не знижують її рівень.

Монографія Нікітенко В.О. – це вклад у подальший розвиток процесу переходу економіки на новий ступінь – інноваційно-інформаційний у світовому масштабі. Отже, рецензована монографія В.О.Нікітенко є, на наш погляд, вдалою. Можна тільки побажати вдалого викладання цього цікавого курсу і надалі та впровадження подібних спеціальних курсів у навчальний процес підготовки спеціалістів високої кваліфікації.

Про автора: Нікітенко Віталіна Олександрівна – доктор філософських наук, доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту Запорізького національного університету, автор 350 праць.

БЛОГУР В.Є. Рецензія на монографію Нікітенко В. О. «Освіта, культура і туризм як чинники креативного розвитку особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. 334 с. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house “Helvetica”, 2021. 8 (85). С. 147–151.

doi: <https://doi.org/10.26661/hst-2021-8-85-15>